

A fost cândva o Sarah Bernhardt...

O apăsare grăbită, din șirul de tastări iritate pe telecomandă („iarăși, iarăși nimic interesant de văzut!“), ne oprește o clipă pe „Discovery“. Titlul anunță, laconic, „Documentar: Sarah Bernhardt“ și, imediat, cu majuscule, un citat din Mark Twain: „Există cinci feluri de actrițe: proaste, acceptabile, bune, mari și... Sarah Bernhardt“. Plecăciunea adulatoare a unui condei cunoscut pentru spiritul său adesea coroziv onorează și fixează într-un virtual muzeu al memoriei o actriță și o artă - cea a teatrului - față de care timpul e atât de ingrat, stingându-i cu cruzime vibrația, trăirile și extazul momentului. Ce-a mai rămas, totuși, din arta Sarei Bernhardt - m-am întrebat -, actrița aceasta atât de specială care a dominat, timp de șase decenii, scena franceză a secolului al XIX-lea, începând cu acel 11 septembrie 1862, când a debutat în piesa „Ifigenia“, de Racine, și până la fatalul an 1923, când steaua și-a stins definitiv strălucirea? Memoria scurtă a spectatorului contemporan, exersată la lumina anemică a steluțelor de-o zi, mai are forța (și cultura) să-și amintească de aștrii marilor arte? (Firește, dacă au avut șansa să fi auzit sau citit pe undeva despre aceștia!).

la să vedem, mi-am zis, cum i se reinvie divei Bernhardt amintirea în acest tele-documentar franco-american? Și, în timp ce pe micul ecran curg pozele - fermecătoarele poze sepia sugerând atmosfera, moda și parfumul epocii -, comentatorul simte neapărat nevoia să-și adauge opiniile: tână actriță era de o slăbiciune înfiorătoare, nasul, prea puternic și voluntar, domina un obraz emaciât, iar cearcănele veinții îi sporeau stranietatea. Avea o coamă imensă de păr gălbui, aspru, ca de negresă blondă, niciodată bine pieptănat. Ciulesc urechea: nu mi s-a părut prea amabil tonul, dar, oricum, părea o provocare, preferabilă unei prezentări idilic-anflamate. Actrița - continuă vocea din off - era un turbion de energie și capricii, avea un spirit rebel, izbucnirile îi erau temute, trăirile extatice frizau pe scenă descărcările nervoase. Nu respecta ierarhiile și o nedreptate o făcea să părească pe loc teatrul cu care avea angajamentul. Toată viața a învidiat-o pe Rachel, tragedia care a dominat scena franceză în prima jumătate a secolului al XIX-lea și pe care urmașa încerca să o imite în gesturi, în mișcări, în tremolourile și inflexiunile vocii. „Fiica unui negustor ambulant evreu (Rachel) și fiica unei celebre metrese israelite din cercurile literare ale vremii și-au împărțit gloria teatrului francez al unui întreg secol“, ține să precizeze comentariul. Dar ceea ce auzim în continuare este nu atât evocarea unei biografii artistice, cât scormonirea răutăcioasă în viața personală a actriței, în căutarea

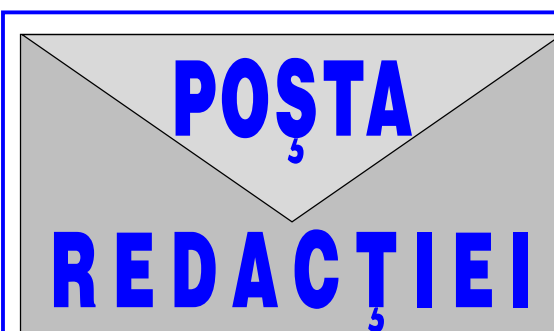
amant pe ducele de Mornay, fratele vitreg al împăratului Napoleon III... Etc., etc.

lată, mi-am zis, prea multe picanterii, prea mult gust pentru trivialitate, poate și destule invenții care să ațâțe curiozitatea cea mai joasă. Aștept amănunte despre harul tragedianei, despre piesele în care a jucat, marele ei repertoriu clasic - Racine, Corneille, Musset, Victor Hugo -, dar și cel contemporan ei - Rostand, Sardou, Dumas-fiul („Dama cu camelii“ a fost unul dintre cele mai longevive succese cunoscute în istoria teatrului, cucerind și Statele Unite în acel turneu de șapte luni pe care l-a făcut peste ocean). Mai nimic, în acest sens. Încep să deslușesc tot mai clar cheia în care a fost făcut documentarul, maliția lui, loviturile pe care autorul le trage în soclul artei, ca pentru a-i răsturna statuia: obsesia demitizării, coborârea „zeițărilor artei“ în praf străzii și printre oamenii mediocri, mărunți, „transparenta“ biografiei lor. Un fel de „oameni suntem toți“ și toți avem păcatele și slăbiciunile noastre; de ce să le ascundem pe cele ale genilor?

Recunosc în acest documentar o modă a vremii noastre: cea de a dezbrăca marile talente, cu un soi de răutate, poate și cu o invidie inconștientă, de ceea ce are superior înzestrarea lor de elită. S-a tradus, nu de mult, la Editura Humanitas, cartea „Intelctualii“, în care scriitorul american Paul Johnson se aventurează prin subsolurile sordide ale vieții unor mari scriitori ai lumii, pentru a scoate de acolo, cu voluptate de rămător, toate mizeriile vieții lor: marele Jean Jacques Rousseau, cel care a proclamat bunătatea funciară a omului („omul se naște bun, dar societatea îl corupe“), a trăit o viață în concubinaj cu o vulgară și ignorantă spălătoreasă, trimițându-și la orfelinat toți copiii pe care i-au avut împreună; Simone de Beauvoir și Sartre s-au „adorat“ timp de 50 de ani, fiecare având, concomitent, o aventuroasă existență amoroasă, colecționând o mulțime de „iubiri“ homo și heterosexuale - pe unele dintre ele împărțindu-le între ei; Ibsen a fost un soț despot și o fire egocentrică; Tolstoi și soția lui au ajuns să se deteste de moarte și nu mai știau cum să scape unul de altul.

Unde se poate ajunge cu această pornire otrăvitoare de a-i arăta „în pielea goală“ a caracterelor și existențelor lor pe marile talente ale omenirii? La „umanizarea“, la „democratizarea“ lor? Poate, mai curând, la îndepărtarea oamenilor de marea cultură, la neîncrederea în adevărurile creației lor. *Mare păcat!* Sau poate tocmai acest mod de a-i denigra constituie delicia multă? *Mare jale!*

SANDA FAUR

• Domnul **LICĂ FINKELSTEIN** ne trimite o sesizare cu privire la starea deplorabilă a fostei Școli Evreiești din Tecuci, redobândită de Fundația „Caritatea“, propunând printre altele, ca soluție, donarea acesteia Primăriei din oraș. Ne-am interesat pentru dvs. la Fundația „Caritatea“ și vă transmitem răspunsul acesteia legat de soarta școlii:

„După cum se știe, Fundația «Caritatea» a fost creată pentru recuperarea bunurilor comunitare evreiești, luate de regimul trecut, și valorificarea acestora - prin închiriere sau vânzare - în folosul populației evreiești. În aceste condiții, nu poate fi vorba de a se dona clădirea Școlii din Tecuci statului, respectiv Primăriei, după ce au fost făcute eforturi, inclusiv materiale, pentru a o recupera tocmai de la stat. Situația și viitorul școlii au fost dezbătute de mai multe ori în cadrul conducerii Fundației. Este o problemă deosebit de dificilă, deoarece, imediat după ce a fost reprimată clădirea, conform legii, cinci ani urma să fie folosită potrivit destinației anterioare, respectiv ca școală, și ar fi fost datorită autorităților locale, respectiv a Fundației, să aibă grijă de ea. Abia după ce aceste autorități au decis să renunțe la folosirea clădirii, a fost semnat un protocol adițional prin care a trecut sub jurisdicția completă a Fundației. În tot acest timp, s-au întâmpnat cele semnate de autorul scrisorii și este regretabil că, deși devastarea clădirii a avut loc sub ochii autorităților locale, ai poliției, ai populației, nimeni nu a intervenit, chiar dacă nu mai era o proprietate de stat. Greșala noastră a fost că nu am pus pază, deși nu credem că un singur om ar fi putut face față acelor jafuri, la care au participat mai mulți. Regretăm că s-a întâmpnat așa și sperăm că, în curând, vom găsi o soluție satisfăcătoare în ce privește destinația fostei școli evreiești, soluție care va trebui să ia în considerare reala ei valoare imobiliară“.

• Domnul **PERL ANDREI**, din București, ne roagă să trimitem un xerox de pe textul anunțului legat de despăgubiri, trimis de „Claims Conference“ și publicat în revistă. Vrem să vă informăm că textul cerut de dumneavoastră este întocmai cel publicat în „Realitatea Evreiască“, nr.250-2006, pe care-l dețineți și dvs. „Claims Conference“ ne trimite pe e-mail textul în românește, deci tradus de personalul de acolo, la redacție nu se modifică nici un cuvânt, doar se paginează și se dă caracterul literei. În concluzie, nu trebuie să aveți vreun dubiu că nu ar fi cel original. Dacă este prost tradus sau neclar, răspunderea revine celor de la „Claims Conference“.

Destăinuirile memoriei afective

La cererea binevoitoare a domnului Dorian, încerc să depăn amintiri din lunga mea carieră presărată cu multe întâmplări vesele și cu tot atâtea, dacă nu chiar mai multe, triste. În paginile de față, mă voi strădui să le pomenesc mai ales pe cele din prima mențiune.

Să începem deci cu debutul. Se spune că Mozart ar fi fost un „copil minune“. Vă asigur că eu l-am întrecut. Și iată împrejurările: în vechea sufragerie a bunicilor mei atârna portretul unui bătrân venerabil, cu o barbă lungă și cu o „chipă“ în cap. Era o fotografie exagerat de mărită, după moda timpului. Respectivul avea o față de rabin, dar în disprețul meu juvenil față de bătrâni, nu am întrebat-o niciodată pe bunica mea ce profesie a avut acel domn. Mi-era de ajuns să știu că era poza străbunicului meu, tatăl bunicii, și că-l chema Ușer Mendelsohn. De aceea la nașterea mea, bunica a cerut să fiu botezat Ușer, ceea ce tatăl meu a refuzat categoric, hotărând că mă voi numi Octavian. Într-o încercare disperată de a apăra memoria străbunicului, bunica i-a cerut părintelui meu ca măcar să nu-mi spună Octavian, ci Uctavian. Tata s-a opus cu vehemență și la această inițiativă. Vă închipuiți cum ar fi sunat vocile crainicelor de la Radio sau Televiziune, anunțând că anumite texte sunt semnate de Uctavian Sava.

Dar paranteza s-a dovedit prea lungă și nu am ajuns încă la ce doream să povestesc. Domnul Mendelsohn, cel cu figură rabinică, a avut mai mulți copii, fete și băieți. Unul dintre băieți, cu spirit comercial mai dezvoltat, a avut ideea de a cumpăra de la Poștă toate timbrele

ieșite din uz. Cel puțin așa circula legenda în familie. Se pare că din această afacere s-a îmbogățit. Dovadă că, vizavi de locuința bunicilor, din capătul străzii Romulus, privind în diagonală, către strada Parfumuului, vedeai o curte lungă, având căsuțe fără etaj, de-o parte și de alta, și care purta numele pompos de Aleea Mendelsohn. Se numea așa, pentru

că toate locuințele erau proprietatea aceluia priceput om de afaceri. Ei bine, din povestirile mamei, rezultă, că pe vremea când aveam doi-trei ani (personal, nu-mi amintesc), copiii din curtea cu pricina ar fi dat o serbare. Fusesse improvizată un fel de scenă, o draperie veche ținușe loc de cortină, iar tinerii școlari de pe alee s-ar fi produs cu diverse cântece, cum ar fi: „Alunelu, alunelu, hai la joc“, și cu poezii mergând de la „Pisicuță, pis, pis, pis“ până la versuri patriotice, ca „Plecăt-am nouă din Vaslui“ sau „Căinele soldatului“. Cuprins de elanul junilor interpreți, m-am desprins din brațele mamei, am alergat până pe scenă și m-am produs și eu cu o poezie proprie, compusă pe loc și care va intra, desigur, cu litere de aur, în volumul meu de „Opere complete“. Poezia ar fi sunat astfel: „Moșu-n coș, baba-n coș, căinele-n coș, pisica-n coș, gata!“. După rostirea acestor versuri nemuritoare, se pare că m-aș fi înclinat, mulțumind publicului ce aplauda entuziasmat. Este de remarcă că opera mea precece putea fi mai ușor înțeleasă decât multe dintre

Un debut strălucit

stihurile ce apar astăzi în revistele literare.

Mai târziu, fascinat de spectacolele de revistă ale „Barașeum“-ului, m-am apucat, împreună cu *Harry Engelbert*, și am scris și eu o revistă intitulată „Haloimás Pacific“. Cum, ca orice spectacol de divertisment, avea și oarecari aluzii politice, cu caracter antifascist, și cum eram în plin regim antonescian, tata, mai prudent, mi-a luat textul, dactilografiat în ascuns - pentru că el îmi interzisese să mă ating de mașina lui de scris marca „Remington“, la care ținea ca la ochii din cap - și a dat pradă focului din soba de teracotă, întreaga mea lucrare, filă cu filă.

Dar la cine era *Harry Engelbert*, voi mai reveni. Spuneam că am fost fascinat de revistele de la „Barașeum“. Așa se face că, anul trecut, când Leonie Waldman Eliad a interpretat, în serbarea de Purim, un potpourri (am luat ortografia din DEX) compus din cuplete și cântece ale „Barașeum“-ului, l-am alcătuit eu, fiind singurul supra-viețuitor care mai știa, pe dinafară, toate textele și melodiile acelor splendide reviste.

Și acum despre amicul meu, Harry. El este (sper că încă nu a murit) fratele regretatului compozitor Aurel Giroveanu. Tatăl lor, Luță Engelbert, era și el un modest umorist de limbă idiș. Tipărise și o carte glumeață: „Șobás noch tiș“ (cunoștințele mele de limbă idiș nu mi-au permis o ortografie mai corectă). Luță era chemat la diverse nunți, *Bar Mițve* și alte petreceri, să amuze lumea vorbitoare de limbă idiș, destul de numeroasă pe vremea aceea. Dacă eu nu devenisem celebru după „Moșu-n

coș...“ etc., fratele lui Giroveanu ajunsese faimos de la o vârstă foarte fragedă. El se dovedise un talent extraordinar ca percuționist, încă înainte de a merge la grădiniță. Așezat în fața unei baterii, cu toate tobele mici și mari aferente, plus alte adaosuri impuse de jazzul, pe atunci foarte la modă, și având un păr lung, blond, numai cărlionți, părea un ingeraș toboșar. „Micul Harry“ devenise o adevărată vedetă. Pozele lui apăreau în toate revistele pentru copii și în multe dintre cele adresate adulților. Popularitatea lui era în continuă creștere și a ținut până ce a ajuns adolescent. Apoi, deoarece era evreu, nu s-a mai vorbit despre el. Cam pe atunci ne-am împrietenit noi. Cum Harry era și un excelent pianist, cântând însă numai după ureche, fără să cunoască notele muzicale, el a asigurat partitura melodică a viitoarei noastre reviste, pe care urmau s-o interpreteze copiii din cartier.

Mai târziu, după război, Harry a cântat o vreme la Teatrul Atlantic, în trupa înjghebată de N. Stroe, iar apoi, pentru scurt timp, la Teatrul de Estradă. Cum tânărul Engelbert a făcut Alia, l-am reintâlnit în 1973, la Tel Aviv. Conducea orchestra unui hotel de mare lux. A mai fost o dată în vizită în România, după care a plecat definitiv în Statele Unite și am pierdut legătura cu el, atât eu, cât și fratele lui. Ce s-a mai întâmplat cu „Micul Harry“ n-a mai știut nici Aurel, și nici eu. Dar îmi pare bine că mi s-a dat prilejul să-mi reamintesc, cu dor, de un bun prieten, dublat de un talent extraordinar.

Voi termina însă cu o întrebare, pusă dvs., stimați cititori: dacă Einstein și Lucian Blaga n-au vorbit până la vârsta de trei ani, în timp ce eu, la aceeași etate, scriam deja versuri, de partea cui este geniul?

OCTAVIAN SAVA